

Lejla Hajdarpašić, prof. dr.

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet,
Katedra za informacijske nauke

Prof. Dr. Lejla Hajdarpašić

University of Sarajevo – Faculty of Philosophy,
Department of Information Sciences

Izgradnja zbirke Biblioteke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine (1942–1945)

Prema Zakonskoj odredbi o dostavljanju dužnostnih primjeraka tiskovina Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Knjižnici hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu i Gradskoj knjižnici u Dubrovniku iz augusta 1942. godine, i Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine (tada preimenovana u Knjižnicu Hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu) imala je odgovornost prikupljanja obaveznog primjerka, a cilj ovoga preliminar-nog istraživanja je utvrditi kojom dinamikom se gradila zbirka Biblioteke od donošenja spomenute Zakonske odredbe do kraja Drugog svjetskog rata, odnosno da li se gradila i po principu obaveznog primjerka. Dok se pregledavanjem odgovarajuće inventarne knjige Biblioteke te arhivske građe Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine saznaju izvjesne informacije o dinamici gradnje zbirke Biblioteke, ipak nije moguće navedenom konsultiranom dokumentacijom potvrditi prispjeh obaveznog primjerka u Biblioteku u ovom kraćem razmatranom vremenskom periodu. Stoga su, kada je tradicija obaveznog primjerka u Bosni i Hercegovini u pitanju, potrebna dodatna istraživanja o službi obaveznog primjerka u vrlo specifičnim okolnostima Drugog svjetskog rata.

Ključne riječi: izgradnja zbirke, obavezni primjerak, Bosna i Hercegovina, Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Drugi svjetski rat

The Development of the BiH National Museum Library Collection (1942–1945)

According to the legal regulation on legal deposit to the Croatian National and University Library in Zagreb, the Library of the Croatian National Museums in Sarajevo, and the City Library in Dubrovnik from August 1942, the Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina (then renamed to the Library of the Croatian National Museums in Sarajevo) also had the responsibility of collecting legal deposit. This preliminary research aims to examine the dynamics of the Library's collection development from the adoption of this legal provision until the end of World War II, specifically investigating whether the collection was built through the legal deposit system. While reviewing the relevant inventory book of the Library and archival materials of the National Museum of Bosnia and Herzegovina, certain information about the dynamics of the Library's collection development was obtained. However, based on the consulted documentation, it is not possible to confirm the arrival of legal deposits in the Library during the shorter period under consideration. Therefore, regarding the legal deposit tradition in Bosnia and Herzegovina, additional research is needed on the legal deposit system within the specific circumstances of World War II.

Keywords: collection development, legal deposit, Bosnia and Herzegovina, The Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina, World War II

Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine, najstarija naučna ustanova u Bosni i Hercegovini, osnovan je 1888. godine, kada se osniva i njegova Biblioteka, koja i danas baštini neprocjenjivo kulturno blago. Stoga ne iznenađuje što je djelovanju, izgradnji zbirke i uslugama ove prve naučne biblioteke u Bosni i Hercegovini, od njena osnivanja do danas, pažnju posvetio veći broj radova. Tako o počecima rada Biblioteke u periodu austrougarske uprave Hadžiosmanović donosi osnovne informacije, pojašnjavajući da ova Biblioteka “prikupljala je i čuvala publikacije neophodne za rad naučnika i stručnjaka same matične ustanove. Bogat i raznovrsan pisani materijal obezbijedila joj je, velikim dijelom, razmjena njenih glasila s edicijama raznih eminentnih naučnih ustanova van Bosne i Hercegovine. Sa druge strane, Biblioteka je imala veliku materijalnu pomoć režima. Za razliku od ostalih biblioteka pokretanih privatnom inicijativom, uz društva ili samostalnih, koje su ovisele o dobroj volji pojedinaca, muzejska Biblioteka je bila oslobođena materijalnih briga i poteškoća. Njen fond je popunjavao sistematski, s vidljivim trudom da se nabave djela potrebna radnicima Muzeja” (Hadžiosmanović, 1980: 206).

Pored Lalević i Dautović (1998), koje također tematiziraju rad Biblioteke do 1897. godine, o djelovanju Biblioteke saznaje se i iz *Spomenice u proslavu 50-godišnjeg opstanka Zemaljskog muzeja Kraljevine Jugoslavije u Sarajevu 1888–1938*, prema kojoj je Biblioteka već koncem 1892. godine imala “a) iz arheološko-umjetničko-histor. struka 294 djela u 384 sveske sa 150 brojeva i separata; b) iz prirodnjačkih struka 302 djela u 512 svezaka i separata” (Mandić, 1938: 17), a ta će se zbirka odgovarajućom dinamikom u nadolazećem

The National Museum of Bosnia and Herzegovina, the oldest scientific institution in Bosnia and Herzegovina, was founded in 1888, along with its Library, which to this day preserves invaluable cultural heritage. It is therefore not surprising that several papers have focused on the activities, collection development, and services of this first scientific library in Bosnia and Herzegovina, from its founding to the present day. In his work on the early operations of the Library during the Austro-Hungarian period, Hadžiosmanović provides key information, explaining that the Library “collected and preserved publications essential for the work of the institution’s scientists and experts.” A rich and diverse collection of written material was largely secured through the exchange of the Library’s publications with editions from various prominent scientific institutions outside of Bosnia and Herzegovina. On the other hand, the Library received significant financial support from the regime. Unlike other libraries established through private initiative, by societies, or independently, which depended on the goodwill of individuals, the museum’s Library was free from financial concerns and difficulties. Its collection was systematically expanded, with a clear effort to acquire works needed by the Museum’s staff” (Hadžiosmanović, 1980: 206).

In addition to Lalević and Dautović (1998), who also discuss the Library’s activities up until 1897, information about the Library’s operations can also be found in the *Spomenice u proslavu 50-godišnjeg opstanka Zemaljskog muzeja Kraljevine Jugoslavije u Sarajevu 1888–1938* [Collections celebrating the 50th anniversary of the National Museum of the Kingdom of Yugoslavia in Sarajevo, 1888–1938]. According to this publication, by the end of 1892, the Library had “a) 294 works in 384 volumes with 150 issues and

periodu graditi, pa će, prema Pejanoviću, kada je period između dva svjetska rata u pitanju, Biblioteka prije početka Drugog svjetskog rata, odnosno 1938. godine, imati “13.295 inventarnih brojeva” (Pejanović, 1960: 42), što prenosi i Mandić (1938: 17).

Uslugama Biblioteke i njenom fondu nakon Drugog svjetskog rata pažnju su posvetili primjerice izvještaji o radu Biblioteke objavljeni u *Glasniku Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, između ostalog, za 1953. godinu, 1954. godinu, 1955. godinu, 1956. godinu, 1957. godinu (Biblioteka, 1954; 1955; 1956; Izvještaj o radu Biblioteke, 1957; L[opac], 1958), prilozi u *Analima Zemaljskog muzeja u Sarajevu za 1961. godinu* (Ćurić, 1962), zatim u *Analima Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu za 1963. godinu* (Ćurić, 1964), ili *Analima Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu za godinu 1964, 1965. i 1966.*, u kojima H. Ćurić, šef Biblioteke, donosi informacije o kontinuiranom popunjavanju fondova (domaćim i stranim knjigama i časopisima) te razmjeni publikacija, *Glasnika* i knjiga, s ustanovama u zemlji i inostranstvu u ovom vremenskom periodu, kao i o drugim uslugama i aktivnostima Biblioteke (Ćurić, 1967).

Bibliotekom su se bavili i radovi objavljeni povodom drugih značajnih godišnjica Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, odnosno i Biblioteke, npr. u *Analima Zemaljskog muzeja u Sarajevu: 1938–1962.* (Benac, 1963), a u *Biltenu Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine*, kasnije preimenovanom u časopis *Bibliotekarstvo*, pored Ćurića (1968), o Biblioteci piše i Ljubičić (1985), koja podsjeća na neke od najznačajnijih inkunabula i rukopisa koje Biblioteka čuva, pri čemu Biblioteku tematiziraju u monografskim publikacijama

offprints from the archaeological, artistic, and historical fields; b) 302 works in 512 volumes and offprints from natural sciences” (Mandić, 1938: 17). This collection continued to grow steadily over time. According to Pejanović, by 1938, just before the outbreak of World War II, the Library had “13,295 inventory numbers” (Pejanović, 1960: 42), a figure also cited by Mandić (1938: 17).

After World War II, the services and collection of the Library received attention in reports published in the *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* [Eng. Journal of the National Museum of Sarajevo], including those for the years 1953, 1954, 1955, 1956, and 1957 (Biblioteka, 1954; 1955; 1956; *Izvještaj o radu Biblioteke*, 1957; L[opac], 1958), as well as in contributions to the *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu za 1961.* [Eng. Annals of the National Museum of Sarajevo for 1961 (Ćurić, 1962), *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu za 1963* [Eng. Annals of the National Museum of Bosnia and Herzegovina for 1963] (Ćurić, 1964), and *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu za 1963, 1964, 1965, and 1966* [Annals of the National Museum of Bosnia and Herzegovina for 1964, 1965, and 1966], in which H. Ćurić, head of the Library, provided information about the continuous expansion of the collection (with domestic and foreign books and journals), the exchange of publications, *Journals* and books, with institutions both domestically and abroad during this period, as well as other services and activities of the Library (Ćurić, 1967).

The Library has been the focus of many works published to mark significant anniversaries of the National Museum of Bosnia and Herzegovina, as well as the Library itself, e.g., *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu: 1938–1962.* (Benac, 1963), *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* [the Newsletter of the Library Society of

i Bašović (1977) ili pak u novije vrijeme Čeliković, prema kojem je Biblioteka 2010. godine imala “oko 250.000 bibliotekskih jedinica” (Čeliković, 2019: 433).

Biblioteka trenutno ima oko “300 000 svezaka publikacija (knjiga, časopisa novina)”.¹

Dok su radu Biblioteke prije i poslije Drugog svjetskog rata posvećeni navedeni odabrani radovi, o djelovanju i izgradnji zbirke Biblioteke tokom trajanja Drugog svjetskog rata poneke informacije su ponuđene u naprimjer *Spomenici stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888–1988*. Za *Spomenicu* Bašović (1988) priređuje opsežan tekst o historijatu Biblioteke, u kojem se dotiče i Drugog svjetskog rata, u kojem periodu poslovanje Biblioteke prati i donošenje Zakonske odredbe o dostavljanju dužnosnih primjeraka tiskovina Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Knjižnici Hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu i Gradskoj knjižnici u Dubrovniku u augustu 1942. godine.

Prema ovoj Zakonskoj odredbi (čl. 1): “Svaki nakladnik dužan je Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, knjižnici Hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu i Gradskoj knjižnici u Dubrovniku dostaviti izravno i besplatno, u dobrom stanju i u najboljoj opremi po jedan primjerak od svega što se u njegovoj nakladi tiska ili na bilo koji način grafički umnožava na području Nezavisne Države Hrvatske ili izvan države. Nakladnik ima dostaviti dužnostni primjerak, čim se djelo počne prodavati ili inače razpačavati.” Dalje se u čl. 1 navodi: “Osim toga, dužan je svaki tiskar dostavljati Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu izravno, besplatno

Bosnia and Herzegovina], later renamed *Bibliotekarstvo*. Alongside Ćurić (1968), Ljubičić (1985) also wrote about the Library, highlighting some of its most important incunabula and manuscripts. The Library has also been explored in monographic publications by Bašović (1977) and, more recently, by Čeliković, who reported that in 2010, the Library held “around 250,000 library units” (Čeliković, 2019: 433).

The Library currently holds around “300,000 volumes of publications (books, journals, newspapers).”¹

While the above-mentioned selected works focus on the Library’s operations before and after World War II, some information about the Library’s activities and collection development during the war can be found in, for example, *Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888–1988* [The Centenary of the National Museum of Bosnia and Herzegovina 1888–1988]. In the *Spomenica*, Bašović (1988) provides an extensive overview of the Library’s history, including its activities during World War II. This period saw the adoption of the Legal Regulation on Legal Deposit of August 1942, which mandated the submission of legal deposits to the Croatian National and University Library in Zagreb, the Library of the Croatian National Museums in Sarajevo, and the City Library in Dubrovnik.

According to this Regulation (Article 1): “Every publisher is required to directly and free of charge deliver one copy of everything published or reproduced in any graphic form within the Independent State of Croatia or abroad, in good condition and with the best possible binding, to the Croatian National and University Library in Zagreb, the Library of the Croatian

¹ Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Biblioteka. <https://zermaljskimuzej.ba/bs/biblioteka> [5. 9. 2024].

¹ Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Biblioteka. <https://zermaljskimuzej.ba/bs/biblioteka> [5. 9. 2024].

i u dobrom stanju po jedan primjerak od svega, što on tiska ili na bilo koji način grafički umnožava. Tiskar ima dostaviti dužnostni primjerak, čim se djelo dotiska. Ta se odredba odnosi i na posebne odtiske” (Zakonska odredba, 1942: 154). Čl. 2 Zakonske odredbe pak pojašnjava da: “Na svakom djelu mora biti odtisnuta točna godina njegova izdanja, a kod djela, koje je namijenjeno prodaji, mora biti označena i cijena. Kod prevedenih djela mora biti naveden i izvorni naziv djela.” Dalje se u čl. 3 Zakonske odredbe navodi da: “Djelo, koje se ne dostavi knjižnicama u skladu sa propisima 1. i 2, smatrat će se kao da nije dostavljeno”, dok se u čl. 4 precizira da “propisi ove zakonske odredbe vriede i za one tiskovine, koje državna oblast zabrani” (Zakonska odredba, 1942: 155).

Prema ovoj Zakonskoj odredbi Nezavisne države Hrvatske (1941–1945) i Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, tada preimenovana u Knjižnicu Hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu, pored ustanova u Zagrebu i Dubrovniku, prikuplja obavezni primjerak, a kako u postojećim istraživanjima i radovima posvećenim Biblioteci postoji puno nepoznanica o tome, cilj ovoga preliminarog istraživanja je utvrditi kako se gradila zbirka Biblioteke od 1942. do 1945. godine, odnosno da li se zbirka Biblioteke gradila i po principu obaveznog primjerka u vrlo specifičnim okolnostima Drugog svjetskog rata.

Kako bi se ustanovilo kojom dinamikom se gradila zbirka Biblioteke te da li je i na koji način bio uređen sistem obaveznog primjerka u razmatranom vremenskom periodu, u okviru ovoga preliminarog istraživanja pregledavale su se inventarne knjige Biblioteke, u maju i septembru 2024. godine, dok je uvid u arhivsku građu Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine

National Museums in Sarajevo, and the City Library in Dubrovnik. The publisher is required to deliver the legal deposit as soon as the work begins to be sold or otherwise circulated.” Further, Article 1 states: “Furthermore, every printer is obligated to deliver directly, free of charge, and in good condition one copy of everything he prints or reproduces in any graphic form to the Croatian National and University Library in Zagreb. The printer is required to deliver the legal deposit as soon as the work is printed. This provision also applies to special editions” (Legal provision, 1942: 154). Article 2 further clarifies that: “Each work must indicate the exact year of publication, and for works intended for sale, the price must also be specified. In the case of translated works, the original title must be provided.” Article 3 states that: “Works that are not delivered to the libraries in accordance with the provisions of Articles 1 and 2 will be considered as not delivered,” while Article 4 specifies that “the provisions of this regulation also apply to those publications that are banned by the state authorities” (Regulation, 1942: 155).

Under this legal provision of the Independent State of Croatia (1941–1945), the Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina, which was renamed the Library of the Croatian National Museums in Sarajevo, was also required to collect mandatory copies, alongside the institutions in Zagreb and Dubrovnik. Given the many unknowns in existing research and works dedicated to the Library, this preliminary study aims to explore how the Library’s collection was developed between 1942 and 1945, and whether it followed the legal deposit principle under the unique circumstances of World War II.

To understand how the Library’s collection was developed and whether the legal deposit system was implemented during this period, this preliminary research involved

u Arhivu Bosne i Hercegovine, koji je za-primio kompletan arhiv Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, ostvaren u julu te septembru 2024. godine, pri čemu se konsultirala arhivska građa perioda od 1942. do 1945. godine, ali zbog potrebe istraživanja i građa iz 1940. godine.

1. Zbirka Biblioteke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine tokom Drugog svjetskog rata

Nemilosrdne okolnosti Drugog svjetskog rata uticale su na sve baštinske ustanove Bosne i Hercegovine, pa i na Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, koji, kako Busuladžić pojašnjava “najnižu tačku djelovanja u svojoj dotadašnjoj historiji doživljava u periodu od 1941. do 1945. godine” (Busuladžić, 2009: 147), što se posljedično reflektira i na rad njegove Biblioteke.

Prema dostupnoj dokumentaciji, u periodu od 1941. do 1945. godine, iako nije u cijelosti zaustavljeno, odvijanje naučno-istraživačkog rada u Muzeju manjega je intenziteta (Dramušić, 1963: 51–53), što istovremeno prate i naponi da se zaštiti i sačuva kulturno blago Muzeja, pa se primjerice, zbog učestalog bombardovanja Sarajeva, 9. decembra 1943. godine pohranjuje vrijedna građa u trezor Zemaljske banke u Sarajevu, a uz Zapisnik o tome prilaže, između ostalog, i “Popis skupocijenih predmeta koji su pohranjeni u tresorima Zemaljske banke d.d. u Sarajevu”:

“1 knjiga ‘Hagara’ (sic!)

Povelja Kralja Tvrtka

3 zlatne spirale iz predpoviesnog doba i

1 veliki briljantni prsten” (ABiH, ZMS, 1943, 1262/43).

Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine Drugi svjetski rat dočekuje

reviewing the Library’s inventory books in May and September 2024. In addition, access was gained to the archival materials of the BiH National Museum Archive in July and September 2024. This allowed the examination of records from 1942 to 1945, as well as relevant materials from 1940, which were also essential for the study.

1. The Collection of the Bosnia and Herzegovina National Museum Library During World War II

The harsh realities of World War II impacted all heritage institutions in Bosnia and Herzegovina, including the National Museum of Bosnia and Herzegovina. As Busuladžić explains, the museum “reached its lowest point in its history” between 1941 and 1945 (Busuladžić, 2009: 147), and this downturn was also reflected in the operations of its Library.

According to available documentation, between 1941 and 1945, although the Museum’s scientific and research activities were not entirely halted, they were significantly reduced in intensity (Dramušić, 1963: 51–53). At the same time, efforts were made to protect and preserve the Museum’s cultural assets. For instance, due to frequent bombings in Sarajevo, valuable materials were stored in the vault of *Zemaljska banka* [National Bank] in Sarajevo on December 9, 1943. A report was created, which included, among other things, a “List of valuable items stored in the vaults of *Zemaljska banka* d.d. in Sarajevo”:

“1 knjiga ‘Hagara’ (sic!) [“1 book ‘Hagara’] Povelja Kralja Tvrtka [Charter of King Tvrtko]

3 zlatne spirale iz predpoviesnog doba, [3 golden spirals from the prehistoric period], and

1 veliki briljantni prsten [and 1 large diamond ring]” (ABiH, ZMS, 1943, 1262/43).

s reprezentativnom zbirkom. Biblioteka je 1941. godine, posjedovala “13295 svezaka, od toga 1841 orijentalnu knjigu, 303 geografske karte i 1400 svezaka u Turskom arhivu” (Bašović, 1977: 263), dok je u Biblioteci Derviš M. Korkut bio bibliotekar, kustos. Korkut je ranije, prema dostupnom “Zapisniku o primopredaji Biblioteke Zemaljskog muzeja u Sarajevu”, Biblioteku preuzeo od Petra Đ. Markovića, 16. maja 1940. godine, kojom prilikom je napravljena i revizija Biblioteke (ABiH, ZMS, 1940, 438/40).

Usto, u Biblioteci tokom Drugog svjetskog rata “knjižničar je bio Viktor Živić (1942), a Turski arhiv je vodio kustos Hazim Šabanović (1941)” (Bašović, 1988: 378), s napomenom da tokom Drugog svjetskog rata, na samom kraju 1942. godine, dolazi i do manje poznate “upravljačke promjene” u radu Biblioteke. Naime, prema zapisniku iz 7. decembra spomenute godine, Derviš Korkut je predao dalje Biblioteku Josipu Korošecu, kustosu. Predaja je prema Zapisniku “izvršena na osnovi starog zapisnika od 3. ožujka 1939 bez revizije same knjižnice, jer je i primalac poznaje ispravnost knjižnice pošto je učestvovao u ranijoj reviziji.” Također: “Predaja je izvršena privremeno s tim da se dovrše zaostali poslovi oko unašanja u našastar i oko uređenja biblioteke, i da se kasnije povrati g. Derviš Korkutu” (ABiH, ZMS, 1942, 644/42). Ova predaja je zaista bila privremenog karaktera (iako nije dostupan Zapisnik o “vraćanju” biblioteke Korkutu) jer se u nadolazećem periodu, u konsultiranoj arhivskoj građi, kao upravitelj Biblioteke potpisuje Korkut.

Rad Biblioteke u Drugom svjetskom ratu karakterizirala su izvjesna ograničenja, odnosno njeno poslovanje se odvijalo u kontroliranim uslovima. Takve okolnosti

When World War II broke out, the Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina possessed a significant collection. In 1941, the Library held “13,295 volumes, including 1,841 oriental books, 303 geographical maps, and 1,400 volumes in the Turkish archive” (Bašović, 1977: 263), with Derviš M. Korkut serving as the librarian and curator. According to the available “Record of the Handover of the Library of the National Museum in Sarajevo,” Korkut took over the library from Petar Đ. Marković on May 16, 1940, during which a review of the library was conducted (ABiH, ZMS, 1940, 438/40).

During World War II, “Viktor Živić served as the librarian (1942), while curator Hazim Šabanović (1941) managed the Turkish archive” (Bašović, 1988: 378). However, towards the end of 1942, there was an often-overlooked “administrative change” in the library’s operations. According to the record from December 7, 1942, Derviš Korkut handed over the library to Josip Korošec, the curator. The transfer, according to the record, was “carried out based on the old record from March 3, 1939, without a revision of the library itself, as the new curator was already familiar with its accuracy, having participated in the previous review.” Also: “The handover was temporary, with the understanding that the remaining tasks related to cataloguing and organising the library would be completed and that the library would later be returned to Mr. Derviš Korkut” (ABiH, ZMS, 1942, 644/42). This handover was indeed temporary (although the record of the “return” of the library to Korkut is not available), as in the subsequent period, the archival documents consulted show that Korkut is listed as the head of the library.

During World War II, the Library’s operations were marked by certain limitations, and its activities were carried out

dosta dobro ilustrira dopis Muzeja upućen Ministarstvu nastave, odjelu za visoke škole i znanstvene zavode, u maju 1942. godine, s molbom sljedećeg sadržaja:

“Knjižnici ovih muzeja često se obraćaju mnoge naše naučne ustanove i osobe, koje se bave naukom s molbom za besplatno izdavanje muzejskih izdanja. Pošto se ta izdanja mogu izdavati besplatno samo uz odobrenje Ministarstva nastave, ovom je Upraviteljstvu čast zamoliti Ministarstvo da odobri, da se svim naučnim ustanovama mogu besplatno izdavati sva izdanja ovih muzeja i to u zamjenu za njihova izdanja, srednjim školama za njihove knjižnice, te pojedinim osobama, koje se bave naukom ili zgodimice u promičbene svrhe” (ABiH, ZMS, 1942, 436/42).

Iako se ova molba, iznenađujuće, odobrila (ABiH, ZMS, 1942, 48719/42), već naredne godine uslijedit će donošenje nove zabrane koja se odnosi na pružanje bibliotečko-informacijskih usluga u Biblioteci. U aprilu 1943. godine Biblioteka se obavještava, po “nalogu g. ministra narodne prosvjete”, da “u buduće bez posebne pismene dozvole Ministarstva narodne prosvjete, odjela za visoke škole i znanstvene zavode, knjige, časopise, novine i t.d. tiskane ćirilicom kao ni tiskopise marksističkog sadržaja” ne smije posuđivati “nikome na uporabu”, te da: “Dozvole će se izdavati na temelju podnesene molbe, te pismenog i obrazloženog prijedloga glavnara odnosno ustanove” (ABiH, ZMS, 1943, 29.583/43).

Dok se posudba građe Biblioteke odvija u kontroliranim uslovima, kada je izgradnja zbirke Biblioteke u pitanju, uključujući zbirke obaveznog primjerka, a nakon donošenja Zakonske odredbe o dostavljanju obaveznog primjerka i ovoj ustanovi, pored postojeće literature, i sačuvana dokumentacija u Zemaljskom muzeju Bosne i

under controlled conditions. The circumstances are clearly illustrated by a letter sent by the Museum to the Ministry of Education, Department for Higher Education and Scientific Institutes, in May 1942, with the following request:

“The library of these museums is frequently approached by several scientific institutions and individuals engaged in research, requesting free lending of museum publications. Since these publications can only be lent for free with the approval of the Ministry of Education, we respectfully request that the Ministry grant permission for the free lending of all museum publications to scientific institutions in exchange for their publications, to secondary schools for their libraries, and individuals engaged in research or for promotional purposes” (ABiH, ZMS, 1942, 436/42).

Although this request was surprisingly approved (ABiH, ZMS, 1942, 48719/42), the following year a new ban was enacted, this time concerning the provision of library and information services at the Library. In April 1943, the Library was notified, “by order of the Ministry of National Education, that no books, magazines, newspapers, etc., printed in Cyrillic or any publications with Marxist content” were to be lent out to “anyone for use” without special written permission from the Ministry of National Education, Department for Higher Education and Scientific Institutions, and that: “Permits will be issued based on a submitted request, along with a written and reasoned proposal from the head or institution” (ABiH, ZMS, 1943, 29.583/43).

While the lending of materials from the Library occurred under controlled conditions, the development of its collection, including the legal deposit collections—followed the new legal provision requiring the delivery of such copies to this institution—the preserved documentation

Hercegovine tek donekle pomaže sticanju uvida u stanje i načine popunjavanja fondova Biblioteke od 1942. godine do kraja Drugog svjetskog rata, što je rezultat vrlo specifično vođenih inventarnih knjiga u Biblioteci. Naime, starije inventarne knjige Biblioteke djelimično su popunjavane, uključujući konsultiranu inventarnu knjigu III: 10401-15600, u kojoj su zavedene i publikacije koje su dospjele u Biblioteku, prema dostupnim, odnosno unesenim podacima u inventarnoj knjizi, između 30. 5. 1922. godine i (narednog unesenog datuma upisa u inventarnoj knjizi) 15. 10. 1945. godine. U spomenutu inventarnu knjigu unosili su se podaci o spremišnoj signaturi, struci, autoru, naslovu djela, izdanju, obliku (veličini) i slično, dok se nisu, ili su se rijetko unosili podaci koji se odnose na spomenuti datum upisa ili pak na način prispjeca građe u Biblioteku (način dobave – kupovina, poklon, zamjena). Nije dosljedno popunjavano ni polje napomene, usljed čega je teško ustanoviti na koji način (poklonima, kupovinom, razmjenom) i kada sva građa dolazi u Biblioteku, odnosno nemoguće je i na odgovarajući način dokazati da građa dolazi u Biblioteku i po principu obaveznog primjerka (između 30. 5. 1922. godine i 15. 10. 1945. godine).

S druge strane, sačuvana arhivska građa Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine sadrži neke informacije o dinamici i načinima izgradnje zbirke Biblioteke u navedenom vremenskom periodu. Tako o stanju fonda Biblioteke u 1942. godini saznajemo iz dopisa od 14. 7. 1942. godine, u okviru kojeg Uredništvu zbornika *Naša domovina* Muzej šalje popunjeni upitnik "Upitni arak br. 2 za sastav pregleda arhiva, muzeja i posebnih zbirki u prikazu 'Suvremeni kulturni život Hrvata' u zborniku 'Naša domovina' za g. 1942."

in the National Museum of Bosnia and Herzegovina, along with the existing literature, provides limited insight into the state and methods of collection development from 1942 until the end of World War II due to the very specific way inventory records were maintained in the Library. The older inventory books of the Library were only partially completed, including the consulted inventory book III: 10401-15600, which lists publications received by the Library between May 30, 1922, and October 15, 1945, according to the available data entered in the inventory. The inventory book in question recorded details such as shelfmark, subject, author, title, edition, and format (size), but rarely included information about the date of entry or the method of acquisition (purchase, donation, or exchange). The "Notes" field was inconsistently filled, making it difficult to determine how (through donations, purchases, or exchanges) and when the materials arrived at the Library. Consequently, it is impossible to reliably confirm that the materials were acquired under the legal deposit principle (between May 30, 1922, and October 15, 1945).

On the other hand, the preserved archival material of the National Museum of Bosnia and Herzegovina contains some information about the dynamics and methods of building the Library's collection during the specified period. The condition of the Library's collection in 1942 is documented in a letter dated July 14, 1942, in which the Museum sent a completed questionnaire titled "Questionnaire No. 2 for the Overview of Archives, Museums, and Special Collections in the Section 'Suvremeni kulturni život Hrvata' [Contemporary Cultural Life of Croats] in the 1942 Edition of the 'Naša domovina' Anthology to the editorial board of the anthology."

Potvrđujući, iako neznatno, što je opravdano i ratnim okolnostima, popunjavanje fonda Biblioteke u odnosu na naprimjer period iz 1938. godine, o kojem je izvijestio Pejanović (1960: 42), prema ovom ispunjenom upitniku:

“Muzejska biblioteka ima: u svemu 13629 knjiga na inventaru. Naših časopisa drži 11 stranih: 26.

Balkanski institut ima:

- 1) orijentalnu knjižnicu sa 2500 knjiga
- 2) biblioteku drugih knjiga sa 9.256 svezaka
- 3) zbirku klišeja od 236 komada
- 4) zbirku karata od 303 komada

Turski arhiv ima:

- 1) biblioteku *acta turcica* od 5108 svezaka
- 2) rukopisa i priručnih djela 1482 komada” (ABiH, ZMS, 1942, 803/42).

Uprkos ratnim nedaćama, i u nadolazećem periodu rada Biblioteke, sve do kraja Drugog svjetskog rata, a izvan sistema obaveznog primjerka, prema dostupnoj dokumentaciji, osim razmjenom građe s ustanovama, fond Biblioteke se dodatno bogati kupovinom i poklonima.

Godine 1943. Biblioteka tako dobiva iz Njemačke na poklon “jedan sanduk naučnih knjiga na stranom jeziku u mekom povezu” (ABiH, ZMS, 1943, 230/43), dok istovremeno, valja naglasiti, i Biblioteka poklanja knjige i izdanja Muzeja drugim ustanovama, o čemu svjedoči recimo dopis Medicinskog fakultetu u Sarajevu upućen Muzeju iz 1944. godine, u kojem se Fakultet zahvaljuje na dostavljenim izdanjima *Glasnika*, ali i knjigama (ABiH, ZMS, 1944, 106/44).

Kada je kupovina građe u pitanju, primjera radi, u septembru 1942. godine nabavlja se čak 716 knjiga iz biblioteke Karla Malya za Botaničko odjeljenje, uz koju se

Confirming, albeit slightly, what can be justified by the wartime circumstances, the development of the Library’s collection compared to the period of 1938, as reported by Pejanović (1960: 42), according to this completed questionnaire:

“The Museum Library has a total of 13,629 books in its inventory. It holds 11 domestic, and 26 foreign journals 26.

The Balkan Institute has:

- 1) an oriental collection with 2,500 books
- 2) a collection of other books with 9,256 volumes
- 3) a collection of 236 printing plates
- 4) a collection of 303 maps

The Turkish Archive has:

- 1) a collection of 5,108 volumes of *Acta Turcica*
- 2) 1,482 manuscripts and reference works” (ABiH, ZMS, 1942, 803/42).

Despite the wartime challenges, the Library’s collection continued to grow throughout the remainder of World War II. In addition to the exchange of materials with other institutions, the collection was further enriched through purchases and donations, outside the legal deposit system, as indicated by the available documentation.

In 1943, the Library received a gift from Germany: “a crate of scientific books in a foreign language with soft covers” (ABiH, ZMS, 1943, 230/43). At the same time, it is important to note that the Library also donated books and publications to other institutions. This is exemplified by a letter from the Faculty of Medicine in Sarajevo to the Museum, dated 1944, in which the Faculty expresses its gratitude for the delivered publications of the *Glasnik* and books (ABiH, ZMS, 1944, 106/44).

When it comes to acquisition, in September 1942, for example, the Library acquired 716 books from the library of

dostavlja i “Popis knjiga iz knjižnice g. Karla Maly-a iz Sarajeva, koja je kupljena za Botaničko odjeljenje Hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu” (ABiH, ZMS, 1942, 1116/42), a nešto ranije pokušala se otkupiti i zaplijenjena zbirka knjiga za Biblioteku.

Naime, kustos dr. Svetislav Plavšić u dopisu od 13. 5. 1942. godine upoznao je Muzej o tome da postoje tri velika sanduka zaplijenjenih knjiga “od vrijednosti” u Visokom, kao i “opasnost da te knjige budu prodate ni bud zašto, a možda i na kilu kao papir”, zbog čega moli da “Naslov učini sve što je moguće sa svoje strane da se ta tri sanduka knjiga predadu Muzeju u njegovo vlasništvo i da se pohrane u Muzejskoj biblioteci” (ABiH, ZMS, 1942, 458/42). Dok je Korkut temeljem te obavijesti kustosta Plavišića predložio da kustos Šabanović procijeni vrijednost i donese odluku o kupovini, navedena zbirka knjiga ipak ne postaje dijelom Biblioteke jer “prema uputama Državne riznice/ured za podržavljeni imetak/... sve knjige stavljene su na raspolaganje Državnom tajništvu u Zagrebu” (ABiH, ZMS, 1942, 572/42).

Iz prijedloga budžeta Muzeja je vidljivo da su planirana sredstva za nabavku građe za Biblioteku, iako nevelika. U prijedlogu Budžeta za 1943. godinu za Biblioteku su bila predviđena “Za nabavu i uvez knjiga, časopisa i novina” sredstva u iznosu od “60.000 kuna”, s pojašnjenjem da se u ratnim okolnostima “veoma teško dolazi do dobrih knjiga, a i te su neobično skupe, pa se sve potrebne knjige ne mogu nabaviti” (ABiH, ZMS, 1942, 1062/42).

U prijedlogu pak budžeta za 1944. godinu “Za nabavu i uvez knjiga, časopisa i novina” predviđeno je “100.000” (ABiH, ZMS, 1943, 881/43) kuna, a u prijedlogu budžeta Zemaljskog muzeja za 1945.

Karl Malya for the Botanical Department, along with a “List of books from Mr. Karl Malya’s library in Sarajevo, purchased for the Botanical Department of the Croatian National Museums in Sarajevo” (ABiH, ZMS, 1942, 1116/42). Earlier, there was also an attempt to purchase a confiscated book collection for the Library.

On May 13, 1942, curator Dr. Svetislav Plavšić informed the Museum about three large crates of confiscated books of “value” in Visoko. He expressed concern that “these books might be sold cheaply or even sold as scrap paper”. Therefore, he requested that “the authorities do everything possible on their part to transfer these three crates of books to the Museum’s ownership and to store them in the Museum’s library” (ABiH, ZMS, 1942, 458/42). Following Curator Plavšić’s notification, Korkut proposed that Curator Šabanović assess the value of the collection and make a decision regarding its purchase. However, the collection of books was not added to the Library, as “according to instructions from the State Treasury/Office for Property Nationalisation/... all the books were made available to the State Secretariat in Zagreb” (ABiH, ZMS, 1942, 572/42).

The Museum’s budget proposal indicates that funds were allocated for acquiring materials for the Library, although the amount was modest. The 1943 budget proposal allocated “60,000 kuna” for the acquisition and binding of books, magazines, and newspapers for the Library, with the explanation that due to wartime circumstances, “it is extremely difficult to obtain good books, and those available are exceptionally expensive, so not all the necessary books can be acquired” (ABiH, ZMS, 1942, 1062/42).

In the 1944 budget proposal, “100,000 kuna was allocated for the acquisition and binding of books, magazines, and newspapers” (ABiH, ZMS, 1943, 881/43). Meanwhile, in the 1945 budget proposal of

godinu, za sekciju nabave i uveza knjiga, časopisa i novina, “predviđeno je samo Kn 200.000” sa sljedećim pojašnjenjem: “Obzirom na ratne prilike, kada se teško dolazi do dobrih knjiga, a i te su veoma skupe, zadovoljili smo se sa prednjom svotom, da s njom nabavimo ono što je najpotrebnije” (ABiH, ZMS, 1944, 897/44).

Dok arhivska građa potvrđuje da se zbirka Biblioteke gradi kupovinom, razmjenom te poklonima, slično ranije spomenutoj inventarnoj knjizi Biblioteke, ona ne sadrži dokaze ili naznake prispjeca obaveznog primjerka u Biblioteku od 1942. godine do kraja Drugog svjetskog rata. Jedini spomen obaveznog primjerka pojavljuje se u dostupnoj pretraženoj arhivskoj građi (1942–1945) u prvoj polovini 1942. godine i ne odnosi se na Zakonsku odredbu iz 1942. godine (koja je donesena u augustu), kada se od Zemaljskog muzeja traži da “dva politička časopisa sedmična” objavljujvana u Tuzli iza 1929. godine dostavi na uvid Ministarstvu šumarstva i kumarstva, sa sljedećim pojašnjenjem: “Ovi se listovi u Tuzli više ne mogu dobiti. Ni državno tužiteljstvo ih više nema, jer iste primjerke nakon stanovitog vremena poništava. Prema izvještaju državnog tužiteljstva, tiskare su bile dužne dostaviti ove brojeve svoga lista i ravnateljstvu tog muzeja” (ABiH, 1942, tajni, 611/42).

U odgovoru na dopis D. Korkut piše da prema “jugoslovenskom Zakonu o štampi” Biblioteka Zemaljskog muzeja nije bila depozitarna ustanova: “Vraćajući dopis čast mi je izvijestiti da u muzejskoj knjižnici nema nijednog polit. sedmičnog časopisa, koji su izlazili u Tuzli, o čemu sam se uvjerio pregledavši vrlo pažljivo kartoteku svih stranih i domaćih časopisa. Koliko ja znam, nije tačno, što se kaže u izvještaju državnog tužiteljstva, da su tiskare

the National Museum, “only 200,000 kuna was designated for the same purpose”, accompanied by the following explanation: “Considering the wartime conditions, which make it difficult to obtain quality books and drive up their cost, we have settled for the allocated amount to acquire only the most essential materials” (ABiH, ZMS, 1944, 897/44).

While archival records confirm that the Library’s collection was expanded through purchases, exchanges, and donations, similar to the previously mentioned Library inventory book, they contain no evidence or indications of legal deposits being delivered to the Library from 1942 until the end of World War II. The only reference to legal deposit in the available archival records (1942–1945) appears in the first half of 1942 and does not pertain to the legal provision of 1942 (enacted in August). During this time, the National Museum was asked to submit “two weekly political journals” published in Tuzla after 1929 for review by the Ministry of Forestry and Mining, accompanied by the following explanation: These publications are no longer available in Tuzla. The state prosecutor’s office no longer possesses them either, as the copies are destroyed after a certain period. According to the state prosecutor’s report, the printing houses were obligated to deliver these issues to the museum’s administration” (ABiH, 1942, classified, 611/42).

In his response to the letter, D. Korkut wrote that, according to the Yugoslav Press Law, the National Museum Library was not a depository institution: “In reply to your letter, I have the honor to inform you that the museum library holds no political weekly magazines published in Tuzla, as I have carefully verified by reviewing the catalogue of all domestic and foreign periodicals. As far as I know, it is not correct, as stated in the report of the public prosecutor’s office, that printing houses were

bile dužne dostavljati ravnateljstvu naših Muzeja brojeve listova, koje su štampale. Po jugoslovenskom Zakonu o štampi pisci i tiskare su bili dužni besplatno slati svoje edicije samo nekolicini javnih knjižnica i ustanova u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, ali naša knjižnica nije dobivala ništa *ex officio* nego samo u zamjenu za Glasnik Zemalj. Muzeja, na poklon i za gotov novac” (ARBiH, ZMS, tajni, 1942, 18/42).

Ovdje se Korkut vjerovatno poziva na raniji Zakon o štampi iz 1925. godine, koji je revidiran 1929. godine, a u kojem se, u čl. 6, precizira: “Štampar je dužan pre početka rasturanja, da od svakih štampanih novina i povremenih spisa, dostavi po pet primeraka državnom tužiocu odnosno mesnoj državnoj policijskoj vlasti, od kojih će jedan primerak zadržati za sebe, jedan dostaviti Narodnoj Biblioteci u Beogradu, jedan Sveučilišnoj Biblioteci u Zagrebu, jedan Državnoj Licealnoj Biblioteci u Ljubljani, a jedan oblasnoj državnoj ili javnoj biblioteci” (Zakon o štampi, 1929: 7).

U odnosu na spomenuti izvještaj o fondu Biblioteke u 1942. godini, u posljednjoj godini Drugog svjetskog rata o stanju priručnih biblioteka tadašnjeg Geološkog, Entomološkog i Fitopatološkog odjela doznajemo iz izvještaja koji po nalogu Ćurčića tajnik Muzeja M. Martić podnosi na više stranica teksta, pri čemu u prilogu izvještaja dostavlja i niz pratećih popisa, kao dokaze utvrđenih nepravilnosti u predmetnim bibliotekama.

Tako 11. januara 1945. Martić potpisuje, odnosno donosi “Popis knjiga koje fale a zabilježene su u katalogu priručne biblioteke entomološke zbirke”, te “Popis klišeja i svjetlopisa u Fitopatološkoj knjižnici pri ovom Muzeju” (“Klišeji s nadpisom ali bez Inv. broja”; klišeji “bez nadpisa i bez Inv. broja”). Dana 14. 1. 1945. godine

required to send copies of the newspapers they printed to the management of our Museums. Under the Yugoslav Press Act, authors and printing houses were obligated to send their editions free of charge only to a few public libraries and institutions in Belgrade, Zagreb, and Ljubljana. However, our library did not receive anything *ex officio*; it only received publications in exchange for the *Glasnik Zemaljskog muzeja*, as gifts, or for cash” (ARBiH, ZMS, classified, 1942, 18/42).

Here, Korkut is likely referring to the earlier Press Act of 1925, revised in 1929, which specifies in Article 6: “Before distributing, the printer is required to deliver five copies of each printed newspaper and periodical to the state prosecutor or the local state police authority. Of these, one copy is to be kept by the printer, one delivered to the National Library in Belgrade, one to the University Library in Zagreb, one to the State High School Library in Ljubljana, and one to the regional state or public library” (Press Act, 1929: 7).

In relation to the earlier report on the Library’s collection in 1942, information about the state of the reference libraries of the Geological, Entomological, and Phytopathological Departments in the final year of World War II is provided in a report submitted by the Museum’s secretary, M. Martić, on the instructions of Ćurčić. The report, which spans several pages, includes a series of supporting lists as evidence of the identified irregularities in the respective libraries.

On January 11, 1945, Martić signed i.e., presented the “List of missing books recorded in the catalogue of the reference library of the entomological collection” as well as the “List of printing plates and photographs in the Phytopathological Library of the Museum” (“Printing plates with inscriptions but without inventory numbers”; Printing plates “without inscriptions and

potpisuje pak “Popis knjiga zaturenih u zbirci leptira, koje su pronađene dne 3-I-1945. g. a koje treba zvesti u popis glavne Muzejske biblioteke, te privremeno smjestiti područnu knjižnicu Entomološke zbirke”, a 15. 1. 1945. godine potpisuje “Popis knjiga, separata itd. u entomološkoj knjižnici sarajevskog muzeja, kojih nema u Katalogu odnosne priručne biblioteke, a niti nose kakav broj da bi bile zavedene” (uključujući geografske karte), “Popis knjiga iz Našastara u geološkoj zbirci / knjižnici / sarajevskog Zem. muzeja, koje se pri pregledu nisu našle”, “Popis knjiga koje se nalaze u geološkoj knjižnici Hrv. Drž. Muzeja u Sarajevu, a nisu nigdje zavedene, ili imaju samo Inv. broj Glavne muz. Biblioteke” te “Popis specialnih zemljopisnih Karata Bosne i Hercegovine u Geoložkom odjelenju ovoga Muzeja prema Inv. broju dotičnog Našastara”.

Klarićev izvještaj o pregledu priručnih biblioteka tadašnjeg Geološkog, Entomološkog i Fitopatološkog odjela, podnesen v. s. upravitelja Ćurčiću, koji ovaj dalje upućuje Ministarstvu narodne prosvjete, Odjelu za visoku nastavu (ABiH, ZMS, 1945, 105/45), ukazuje možda na namjernu, planiranu “neuređenost” ovih priručnih biblioteka, koju je moguće čitati u kontekstu istraživanja Bašović, koja prenosi da je građa Muzeja tokom Drugog svjetskog rata sačuvana naporima direktora dr. Joze Petrovića, “a najviše zaslugom Derviša M. Korkuta”, dalje navodeći da je Korkut “najvrijednije stvari ostavio kamuflirane među desetine hiljada komada svezaka, dok je knjižni fond sakrio u podrum, da ne bi okupatori po katalogu mogli da proberu i odnesu najdragocjenije stvari” (Bašović, 1988: 378).

Tragom i spomenutog izvještaja, krajem 1944. godine uslijedit će zahtjev Ćurčića

(inventory numbers”). On January 14, 1945, he signed the “List of books lost in the collection of butterflies, which were found on January 3, 1945, and should be recorded in the main Museum library catalogue and temporarily placed in the Entomological Collection’s branch library.” On January 15, 1945, he signed the following documents: the “List of books, off prints, etc., in the entomological library of the Sarajevo museum that are not in the catalogue of the relevant reference library and lack inventory numbers,” (including geographical maps), the “List of books from the *General inventory* in the Geological Collection/Library of the Sarajevo National Museum, which were missing during the inspection”, the “List of books in the Geological Library of the Croatian National Museum in Sarajevo that are not recorded anywhere or only have the inventory number of the Main Museum Library”; and the “List of special geographical maps of Bosnia and Herzegovina in the Geological Department of the Museum, according to the inventory numbers of the respective General inventory.”

Klarić’s report on the inspection of the reference libraries of the Geological, Entomological, and Phytopathological Departments, submitted by the deputy director Ćurčić and forwarded to the Ministry of National Education, Department for Higher Education (ABiH, ZMS, 1945, 105/45), suggests that the “disorganisation” of these libraries might have been intentional. This interpretation aligns with Bašović’s research, which highlights that the Museum’s collection during World War II was preserved through the efforts of Director Dr. Jozo Petrović, “and, most significantly, thanks to Derviš M. Korkut.” Bašović further explains that Korkut “camouflaged the most valuable items among tens of thousands of volumes, while the book collection was hidden in

upućen Korkutu za “en blok” predajom Biblioteke Don Mati Klariću, koji usto prati i ideja Ćurčića o spajanju biblioteka “matične muzejske i Balkanskog instituta” (ABiH, ZMS, 1944, 19/44), ali do predaje ključeva Biblioteke do završetka Drugog svjetskog rata neće doći.

Konačno, teški ratni period rada Biblioteke, odnosno Muzeja, završava se oslobođenjem zemlje i već 25. aprila postavljeni povjerenik Muzeja Dimitrije Sergejevski potpisuje Okružnicu o nastavku rada u Muzeju, u kojoj saopštava da je Muzej počeo s radom te, između ostalog, da “Komisijski zapečaćene prostorije direkcije i odjelenja, kancelarije i zbirke biće prema potrebi otvorene komisijski / drugovi: D. Korkut i S. Plavšić.” (ABiH, ZMS, 1945, 203/45).

Već u narednom mjesecu maju započinje se i s aktivnostima oko popunjavanja zbirki Biblioteke u postratnom periodu. Naime, tada Povjerenik Zemaljskog muzeja upućuje Uredništvu *Oslobođenja* molbu za dostavljanje svih brojeva *Oslobođenja*, a u želji da Biblioteka bude “arhiv” izdanja *Oslobođenja*, odnosno sa sljedećim pojašnjenjem: “Muzejska biblioteka prikuplja ne samo knjige, nego i novine i časopise iz Bosne i Hercegovine. Naročito bi bilo od važnosti da imamo puni komplet svih brojeva “oslobođenja”. Zato molim Vas da, ako ima mogućnosti, budete toliko ljubezni pokloniti nam komplet već štampanih brojeva – naročito su zanimljivi, zapravo dragocjeni brojevi štampani prije dolaska u Sarajevo – i u buduće da nam besplatno dajete sve naredne brojeve” (ABiH, ZMS, 1945, 256/45).

the basement to prevent the occupiers from identifying and removing the most precious items based on the catalogue” (Bašović, 1988: 378).

Following the mentioned report, at the end of 1944, Ćurčić sent a request to Korkut for the “*en block*” transfer of the library to Don Mato Klarić. This request is accompanied by Ćurčić’s idea to merge the libraries of the “main museum and the Balkan Institute” (ABiH, ZMS, 1944, 19/44). However, the transfer of the library keys will not take place by the end of World War II.

Finally, the difficult wartime period for the Library and the Museum ends with the country’s liberation. On April 25, the appointed commissioner of the Museum, Dimitrije Sergejevski, signs a circular announcing the resumption of operations. Among other things, he informs that the “commission-sealed rooms of the directorate, departments, offices, and collections will be opened as needed by the commission/comrades: D. Korkut and S. Plavšić.” (ABiH, ZMS, 1945, 203/45).

In the following month of May, efforts to replenish the Library’s collections in the post-war period begin. At that time, the Commissioner of the National Museum sent a request to the editorial board of *Oslobođenje* for the delivery of all issues of the newspaper, intending to make the Library an “archive” of *Oslobođenje* editions, providing the following explanation: The Museum Library collects not only books but also newspapers and periodicals from Bosnia and Herzegovina. It would be particularly important for us to have a complete set of all issues of *Oslobođenje*. Therefore, I kindly ask if it is possible to donate the complete set of already printed issues—especially the issues printed before the arrival in Sarajevo—and, in the future, to provide us with all subsequent

2. Zaključak

U vrlo specifičnim okolnostima Drugog svjetskog rata poslovanje Biblioteke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine nije bilo posve prekinuto, a odvijalo se u vrlo kontroliranim uslovima oko pružanja bibliotečko-informacijskih usluga, dok se zbirka Biblioteke gradila kupovinom, razmjenom te poklonima. To je period rada Biblioteke koji je u znaku spašavanja zbirki Biblioteke od strane savjesnih pojedinaca Muzeja, što od posljedica ratnih stradanja, što od otuđivanja građe neprocjenjivoga značaja, uprkos kojim naporima je građa Biblioteke, nažalost, nestajala, o čemu Korkut u dopisu iz 7. studenog 1944. godine obavještava, pojašnjavajući da ključeve Biblioteke ne može predati Klariću jer ne smije “preuzeti odgovornost za eventualni daljnji nestanak i drugih knjiga iz knjižnice kao što je nestalo cijele priručne knjižnice Etnografskog odjela koja je uvedena u inventar matične knjižnice”. Dalje u dopisu dodaje: “Knjižnica i Balkanski institut, u koji je neovlašćeno ulaženo po danu i po noći pomoću nesavjesnog noćnog čuvara i udešenih ključeva i tamo vršene krađe, koje su protuzakonito ‘zataškane’ / potrpane / i ukrivane od mene, iako sam mu ja starješina / chef / mogu se zapečatiti i u mom odsustvu” (ABiH, ZMS, 1944, prijepis, 1089/44).

Kada je služba obaveznog primjerka u pitanju, konsultiranom dokumentacijom nije potvrđena izgradnja, odnosno postojanje zbirke obaveznog primjerka Biblioteke u razmatranom vremenskom periodu, od 1942. godine do kraja Drugog svjetskog rata, u okviru ovoga preliminarnog istraživanja.

No, s druge strane, u vezi s uređenjem obaveznog primjerka, a u smislu

issues free of charge” (ABiH, ZMS, 1945, 256/45).

2. Conclusion

During the challenging circumstances of World War II, the operations of the Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina were not entirely halted. Rather, they continued under tightly controlled conditions, focusing on providing library and information services, while the library collection was expanded through purchases, exchanges, and donations. This period of the Library's operations is marked by the efforts of conscientious individuals within the Museum to save its collections, both from the devastating effects of the war and from the theft of invaluable materials. Despite these efforts, unfortunately, the Library's holdings continued to disappear. In a letter dated November 7, 1944, Korkut informed that he could not hand over the Library's keys to Klarić, as he could not “take responsibility for the potential further disappearance of books from the library, just as the entire collection of the Ethnological Department, which had been recorded in the main library's inventory, had vanished.” The letter further states: The library and the Balkan Institute were unlawfully accessed both during the day and at night with the help of an irresponsible night guard and forged keys. The thefts that occurred were ‘covered up,’ ‘hidden,’ and concealed from me, even though I am the chief, and these areas were sealed in my absence.” (ABiH, ZMS, 1944, transcript, 1089/44).

When it comes to the legal deposit, the documentation consulted within this preliminary research did not confirm the development or existence of the legal deposit collection of the Library during the

ranijeg Zakona o štampi (1925. i 1929), postavlja se pitanje da li ovdje spomenuti odgovor Korkuta na dopis Tužiteljstva iz 1942. godine u kojem se traže primjerci štampanog lista iz Tuzle zapravo razrješava u našoj literaturi prisutne nedoumice oko uređenja obaveznog primjerka u Bosni i Hercegovini u periodu između dva svjetska rata? Prema Bašović, Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine “je svoje fondove kompletirala i obaveznim primjerkom štampanog materijala sve do početka drugog svjetskog rata, jer je u uslovima nepostojanja jedne centralne biblioteke na ovom području po svojoj tradiciji i fondovima imala i tu ulogu” (Bašović, 1977: 263). Također, prema Ljubičić, obavezni primjerak “po svoj prilici, a sudeći po knjižnom fondu (nemamo pouzdanih podataka), priman je i između dva svetska rata, kao i u periodu 1941. do 1945. godine” (Ljubičić, 1985: 58).

Osim što su potrebna dodatna istraživanja o sistemu obaveznog primjerka u periodu od 1942. do 1945. godine, i služba obaveznog primjerka u Bosni i Hercegovini u periodu između dva svjetska rata predstoji dalje postati predmetom drugih neophodnih istraživanja tradicije obaveznog primjerka u Bosni i Hercegovini.

examined period, from 1942 until the end of World War II.

On the other hand, regarding the regulation of the legal deposit, and in the context of the earlier Press Act (1925 and 1929), the question arises whether the response from Korkut to the Prosecutor's Office letter from 1942, in which copies of a printed publication from Tuzla were requested, actually resolves the uncertainties present in our literature about the legal deposit regulation in Bosnia and Herzegovina during the period between the two world wars. According to Bašović, the Library of the National Museum of Bosnia and Herzegovina “complemented its collections with legal deposits of printed materials until the outbreak of World War II. In the absence of a central library in the region, the Library traditionally played this role, contributing to its collections.” (Bašović, 1977: 263). According to Ljubičić, the legal deposit “was likely received, based on the book collection (although we do not have reliable data), both between the two world wars and during the period from 1941 to 1945” (Ljubičić, 1985: 58).

In addition to the need for further research on the legal deposit system from 1942 to 1945, the legal deposit service in Bosnia and Herzegovina during the inter-war period must also become the subject of further necessary research on the tradition of legal deposit in the country.

Literatura / References

- Bašović, Ljubinka. 1977. *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1945–1975*. Sarajevo: Svjetlost.
- Bašović, Ljubinka. 1988. Djelatnost naučne biblioteke Zemaljskog muzeja 1888–1988. *Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888–1988*. Sarajevo: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 366–384.
- Busuladžić, Adnan. 2009. “Stodvadeset godina rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine: (1888–2008) = 120 years of the National Museum of Bosnia and Herzegovina (1888–2008)”. Sarajevo: *Bosniaca* 14(14): 146–148.
- Benac, Alojz. 1963. Uz proslavu 75-godišnjice rada Zemaljskog muzeja. Sarajevo: *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1938–1962*: 3–21.
- “Biblioteka”. 1954. Sarajevo: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Nova serija, Istorija i etnografija* IX: 262.
- “Biblioteka”. 1955. Sarajevo: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Nova serija, Istorija i etnografija* X: 288–289.
- “Biblioteka”. 1956. Sarajevo: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Nova serija, Istorija i etnografija* XI: 281–282.
- Čeliković, Senad. 2019. *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini: 1975–2010*. Tešanj: Planjax komerc.
- Ćurić, Hajrudin. 1962. Biblioteka. Sarajevo: *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu za 1961. godinu*: 16–17.
- Ćurić, Hajrudin. 1964. Biblioteka. Sarajevo: *Anali Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu za godinu 1963*: 38–39.
- Ćurić, Hajrudin. 1967. Biblioteka. Sarajevo: *Anali Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu za godinu 1964. 1965. i 1966*: 17–18; 37–39; 61–63.
- Ćurić, Hajrudin. 1968. “O djelatnosti Biblioteke Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Uz 80-godišnjicu postojanja i rada)”. Sarajevo: *Bibliotekarstvo: Časopis Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* XIV, 1–2: 1–4.
- Dramušić, Vojin. 1963. Ljetopis Zemaljskog muzeja u Sarajevu od 1938. do 1963. godine. Sarajevo: *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1938–1962*: 23–140.
- Hadžiosmanović, Lamija. 1980. *Biblioteke u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske vladavine*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- “Izvještaj o radu Biblioteke”. 1957. Sarajevo: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Nova serija, Istorija i etnografija* XII: 228.
- Lalević, Olga; Dautović, Andrea. 1998. “Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine do 1897. godine”. Zagreb: *Informatica museologica* 29, 1–2: 73–75. Dostupno na: <https://hr-cak.srce.hr/143075> [5. 6. 2024].
- Lopac, Matija. 1958. “Izvještaj o radu Biblioteke”. Sarajevo: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Etnologija* XIII: 233–234.
- Ljubičić, Smilja. 1985. “Biblioteka Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1885–1945”. Sarajevo: *Bibliotekarstvo: Godišnjak Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine* XXXI: 57–64.
- Mandić, Mihovil. 1938. Historijat Zemaljskog muzeja Kraljevine Jugoslavije u Sarajevu. *Spomenica u proslavu 50-godišnjeg opstanka Zemaljskog muzeja Kraljevine Jugoslavije u Sarajevu: 1888–1938*. Sarajevo, [7]–51.
- Pejanović, Đorđe. 1960. *Istorija biblioteka u Bosni i Hercegovini: od početka do danas*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Zakon o štampi. 1929. *Zakon o štampi i Uredba sa zakonskom snagom u pogledu uređenja odnosa između novinara i vlasnika listova*. Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona.

Zakonska odredba. 1942. Zakonska odredba o dostavljanju dužnostnih primjeraka tiskovina Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Knjižnici hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu i Gradskoj knjižnici u Dubrovniku. 24. kolovoz 1942. godine. Broj CCXXXVI-1795-Z-1942. *Zakoni, zakonske odredbe i naredbe proglašene od 13. kolovoza do 2. rujna 1942*, XXII, 211-220. Zagreb: Tisak i naklada knjižare St. Kugli, 154–156.

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Biblioteka. Dostupno na: <https://zemaljskimuzej.ba/bs/biblioteka> [5. 9. 2024].

Izvori (neobjavljeni)

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo. Fond – zbirka: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo. ZMS, 1940.

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo. Fond – zbirka: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo. ZMS, 1942.

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo. Fond – zbirka: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo. ZMS, 1943.

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo. Fond – zbirka: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo. ZMS, 1944.

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo. Fond – zbirka: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo. ZMS, 1945.

Inventarna knjiga III, 10401–15600. Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine.